

ALOIS HAJN

ŽENSKÁ OTÁZKA

v letech 1900 - 1920

Retrospektiva a kulturně historický dokument

*Obsah ženského hnutí před válkou · Ochrana
mateřství · Nové manželství podle Ellen Keyové
Reforma manželského práva · Celibát · Rodi-
na a domácnost · Problém populační · Novo-
malthusianismus · Bezrestnost vyhnání plodu?*

V Praze 1939

Tiskem a nákladem Pokroku

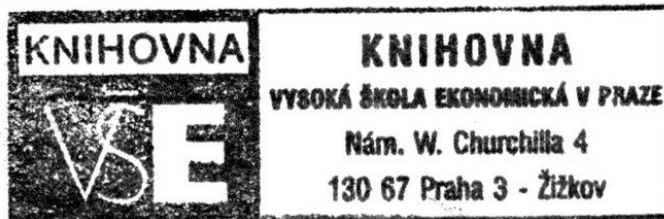
4786/39

Stude /

396

ŽENY
ŽENSKÉ Hnutí
MANŽELSTVÍ

P1049

ÚVODEM.

K svému 60. narozeninám vydal jsem r. 1930 výbor novinářských článků z pokrokové »Osvěty lidu« pod názvem *Život novinářů v 1894 — 1930*. Označil jsem tento výbor jako I. díl, neboť jsem měl v úmyslu v souboru svých prací časopiseckých před válkou i po válce pokračovat a také jsem skutečně takovou publikaci k svým nadcházejícím sedmdesátinám připravil. Za změněných poměrů nynějších jsem rozhodl se omezit na vydání dvou menších publikací: v přítomné knížce jest výběr z mých článků o ženské otázce, které a problémům s ní souvisejícím jsem věnoval ve své »Osvětě lidu« vždy bdělou pozornost, v druhé knížce hodlám otisknout své úvahy o problému menšinovém, zvláště o otázce českoněmecké, jejíž brzkou, uspokojivou úpravu jsem od počátku pokládal za nejdůležitější úkol vnitřní a do značné míry i zahraniční politiky našeho mladého státu.

Knížka tato má titul: *Ženská otázka v letech 1900 — 1920*. Již tím jest naznačeno, že její ráz a účel je čistě retrospektivní: nesleduje naprosto žádných cílů propagačních a nemá nejmenších postranních úmyslů přenášet názory i úsudky o ženské otázce, které vyrostly z myšlenkových proudů, kulturněpolitických a sociálních poměrů tehdejšího života, do doby přítomné a působit takovýmto způsobem jakkoliv na posuzování posta-

vení a úkolů české ženy v dnešní situaci našeho národa. Má-li moje »Ženská otázka« vůbec nějaký význam a cenu, tedy jen kulturně-historickou, jakožto obraz ženského hnutí u nás i jinde před válkou a krátce po ní za časové období dvou desetiletí: 1900—1920.

Dvacet let poválečných, ve kterých vedle jaksi unavené a málo tvůrčí demokracie vyrostl a ideově vykrystalisoval italský fašismus, německý nacismus a v sovětském Rusku státní socialismus, nezůstalo bez pronikavého vlivu ani na obsah a ducha ženského hnutí. Jako osobní a politická práva i zájmy jednotlivce, v demokracii silně zdůrazňované, ustoupily ve státech s autoritativním režimem především nebo výhradně zřetelům na prospěch i blaho národa a státu, tak i ženská otázka změnila tam svou tvářnost: upřílišený individualismus, reklamující pro ženu právo na svobodné rozvinutí její osobnosti, na její »vyžití se« v každém směru, musil ustoupit vyššímu, kolektivnímu zájmu, který klade v popředí sociální funkci ženy jako manželky a matky, jako udržovatelky rodu, národa a rasy, rovněž snahy po regulaci porodů ustoupily populační politice s tendencí opačnou, podporující vysokou porodnost v národě.) Tím způsobem dnes do značné míry ochladlo někdejší vřelé zaujetí a pochopení pro veřejnou činnost žen, jejich účast na*

**) V Německu ochrana mateřství (manželského i nemanželského) a péče o děti stála již před válkou v popředí snah tamního ženského hnutí, podobně jako tam byly theoreticky živě přetřásány četné otázky, souvisící s eugenikou, novomalthusianismem neboli kontrolou porodů umělými prostředky, se sociální hygienou a biologii rasovou. Běželo o to, aby se národ obnovoval a vzrůstal nejen početně, co do kvantity, nýbrž i co do*

politickém životě i pro jejich hospodářskou samostatnost v nejrozmanitějších oborech, co vše bylo hlavním obsahem ženského hnutí v oněch letech, ve kterých byly napsány stati přítomné knížky. Slovem, ženské hnutí, tak jako všecken náš život, veřejný i soukromý, prodělává velikou politickou, sociální, myšlenkovou i mravní revoluci, jejíž konce a definitivní výsledky nelze ovšem nyní ještě předvídat. Jsme na přelomu a přerodu dějinném, a taková doba má vždy své těžké porodní bolesti a křeče, jest plna zmatků, nejistoty, nadějí i zklamání. Vždyť tak mnohé pojmy, názory a hodnoty, pokládané za všeobecně přijaté a platné, leží najednou v prachu zapomenutí neb opovržení a na jejich místo se tlačí nebo již vítězně pronikly ideje, zásady, snahy a cíle často skoro protichůdné.

Nelze dnes předpovídat, jaká bude tvářnost ženské otázky, až ze všeho toho současného revolučního vření a zápolení vzejde Nová Evropa, myšlenkově a organizačně sjednocená, a zavolá své svobodné národy k pokojné mezistátní spolupráci o dobudování i upevnění lepších a spravedlivějších řádů hospodářských i sociálních. Ale o jednom jsem přesvědčen: české ženy a matky budou na svém místě, až se na ně národ obrátí s výzvou, aby s novou chutí a zápallem se chopily práce v četných oborech národního života; budou to tytéž ženy uvědomělé,

kvality, zdatnosti, fysického i mravního zdraví, a proto německé ženy věnovaly této věci již v letech předválečných svou plnou pozornost. »Osvěta lidu« si pilně všímala všech těchto problémů a téměř soustavně referovala o význačnějších člancích, brožurách a knižních publikacích v německé literatuře, pokud spadaly do tohoto oboru. I ženské hnutí ve Francii, Anglii a Americe se těšilo její pozornosti.

statečné a obětavé, jak jsme je poznali z hnutí husitského, z dějin našeho národního obrození ve století XIX. a počátkem stol. XX., z jejich horlivé, radostné účasti ve výstavbě našeho mladého státu po válce. Vůdkyně ženského hnutí u nás vždy dovedly vedle nezištné práce národní pilně sledovat i všeobecný, světový stav ženské otázky a spolupracovat o uspokojivém řešení jejích jednotlivých problémů kulturních, sociálních a etických ruku v ruce se sestrami druhých národů. Tak tomu dojistá bude i na příště, a já nepochybuji, že naše ženy, matky a dcery splní úspěšně i v tomto směru svou povinnost a přispějí svým dílem k duševnímu, všeobecně kulturnímu i mravnímu povznesení ženské poloviny lidstva. A nová Eva vytvoří i novou, dokonalejší, ušlechtlejší kulturu a připraví rozdrásanému světu lepší budoucnost.

ALOIS HAJN.

MASARYK A ŽENSKÁ OTÁZKA.

(Otištěno v »Osvětě lidu« a r. 1930 doplněno a rozšířeno ve sborníku k 80. narozeninám presidenta Masaryka: *Masaryk a ženy*, vydaném Ženskou národní radou v Praze.)

Masaryk byl u nás ideovým průkopníkem i v ženské otázce. V letech 90. jeho choť přeložila J. St. Milla »Poddanství žen«; vyšlo ve Vzdělávací bibliotéce, kde před tím Ant. Hajn vydal svůj překlad Tolstého »Kreutzerovy sonaty«. Tyto knihy, ale ještě více Masarykovo živé slovo jako učitele k studentům způsobily v tehdejší mládeži hotovou revoluci. Málokterým problémem pokroková mládež let 90. tolik se zabývala, jako ženskou otázkou, poměrem muže k ženě. Bylo v tom přirozeně mnoho naivnosti. — vždyť mládeži se nedostávalo jakékoli životní zkušenosti v těchto věcech — ale naivnosti krásné a dojemné: o pohlavní otázce, o pohlavní zdrželivosti a čistotě, o jednotné pohlavní morálce pro muže i pro ženy, o podstatě a účelu manželství a jiných sem spadajících věcech pokroková mládež tehdejší debatovala na svých schůzích a čajových večírcích s takovou vášnivou opravdovostí a zápalem, že si o tom generace nynější sotva dovede učinit správnou představu. Ženská otázka rozdělila dokonce pokrokovou mládež ve dva tábory, které se navzájem škádli-ly a ironisovaly již svým pojmenováním: »mravná parta« a »nemravná parta« — první se držela Masarykových zásad o pohlavní čistotě a zdrže-

livosti, druhá stíhala nás za to posměchem a pranic se neostýchala pít z poháru životních rozkoší plnými doušky. Je zajímavé, že různé nazírání na ženskou otázku začalo nás rozlišovat a oddělovat i v posuzování otázek politických a sociálních, až jsme se rozešli ve dvě strany: radikálně pokrokovou a radikálně státoprávní.

Masaryk ve svých přednáškách o praktické filosofii, které byly studentstvem neobyčejně silně navštěvovány, neopominul připomínat mladým lidem důležitost problému pohlavního pro jejich celý život. Příkladuje neobyčejnou důležitost rodině (»zdravá a pevná rodina a jednotlivci jsou základem národa, národ jest mostem k lidství«), Masaryk zdůrazňoval studentstvu potřebu správnějšího nazírání na rodinu a vyššího, mravnějšího názoru na ženu a pohlavní život. Vycházel tu ze zásady, že pohlavní pud nesmí býti středem všeho života, a vyvracel lživědecký předsudek, že se musí pohlavnímu pudu pod ztrátou zdraví tělesného i duševního hověti co nejdříve a co nejvíce. Masaryk naopak požadoval od mládeže sebeovládání, zdržlivost, čistotu. Nesmí býti dvojí morálky, jedné, která žádá od ženy naprostou čistotu před sňatkem, druhé, která dovoluje mladému muži před sňatkem libovolné a třeba i nezřízené ukájení pohlavního pudu. Na ženu musíme se dívat jako na člověka, bytost obdařenou stejnými právy jako muž, která jest poutána k společnosti mnoha důležitými páskami mravními, společenskými, duševními i tělesnými. Pohlavnost, smyslnost jest jenom jednou stránkou, úsekem života a dělat z ní smysl a obsah života nutně vede posléze k zklamání, hnusu a nudě.

Ale i v manželství třeba je vyššího názoru na ženu, vyšší, oduševnělejší lásky mezi mužem a

ženou: žena není tu pro rozkoš mužovu, není hračkou, určenou pro jeho pobavení, osvěžení a zpříjemnění jeho života. »Žena má stejná práva na samostatnost jako muž, není tu jen pro muže, jako tu muž není jen pro ženu«. Slovem, poměr muže k ženě v manželství není dán jen pohlavností — je to vyšší, ušlechtilejší a oduševnělejší společenství života, založené na spravedlivém, vzájemném oceňování obou manželů, na uvědomení si stejných práv, stejných povinností, stejné odpovědnosti, kterou manželé mají k sobě i dětem.

Tento názor důsledně vede k požadavku nejen jednoženství, nýbrž i jednomužství: nebylo by prostitutek, kdyby nebylo prostitutů, kdyby muži před manželstvím i v manželství žili čistě a cudně. Právě malý národ musí býti silný svou čistotou: »Nečistota — toť smrt pravých ideálů, toť pramen oné mravní lži, na níž spočívá moderní společnost.«

Stanovisko Masarykovo v ženské otázce jest dáno jeho demokratismem. Právě v rodině, v poměru muže k ženě musí být tento demokratism uplatňován: »V rodině musí přestat nadvláda muže nad ženou a dětmi. Ženské hnutí jest důsledkem demokratismu, žena chce být rovnou. Žena a muž tvoří intimní jednotku, o ženské otázce nemůže být řeči, jako nemůže být řeči o mužské otázce. Otázka ženská není pouze otázkou ženskou, nýbrž i mužskou, dětskou, slovem, kulturní, lidskou.«

Odtud Masaryk dovozuje stejné právo ženino na vzdělání, hospodářskou samostatnost, politické zrovnoprávnění. Masaryk-demokrat má živý smysl a cit pro práci a význam ženy v rodině a domácnosti; napsal ve svých »Ideálech humanitních«: »Myslíte skutečně, že žena dělníková,